

DZIAŁALNOŚĆ ZAWODOZNAWCZA W GIMNAZJUM - ZAŁOŻENIA I REALIA

Gimnazjum w Polsce stanowi nową instytucję oświatową, powstałą w roku 1999 w wyniku reformy oświaty, która objęła wszystkie szkoły zarówno publiczne, jak i niepubliczne, w tym prywatne. Szkoła ta jest jednym ze szczebli edukacji, która obejmuje procesem nauczania i wychowania dzieci w wieku od 13 do 16 lat.

Wprowadzenie do struktury szkolnej tego typu szkoły doprowadziło do likwidacji około czterech tysięcy szkół podstawowych, co stanowi wysoką cenę. Jednak nadzieje, jakie wiązano z gimnazjami, miały być warte każdej poniesionej ofiary. Twórcy reformy upatrywali w tej szkole przede wszystkim możliwości wyrównania szans edukacyjnych oraz poprawy sytuacji dzieci ze wsi i małych miasteczek. Roztaczali wizję nowoczesnego i dobrze wyposażonego gimnazjum, z lepiej wykszoloną kadrami, specjalistycznymi pracownikami, gdzie nauczanie informatyki i co najmniej dwóch języków obcych stanie się zjawiskiem powszechnym.

Reforma oświaty spowodowała również zmiany dotyczące systemu poradnictwa zawodowego. Rola poradnictwa zawodowego i informacji zawodowej stała się ważnym elementem w całości kształcenia oddziaływań wychowawczych przygotowujących młodzież do świadomego i trafnego wyboru zawodu oraz drogi dalszego kształcenia. Proces wychowawczy ma za zadanie stymulować rozwój zawodowy ucznia, przygotować go do wyboru kierunku kształcenia zgodnie z jego preferencjami zawodowymi, kształtować jego postawę do aktywnego uczenia się i zdobywania rynku pracy. Właściwie prowadzona orientacja zawodowa w szkole umożliwiła przygotowanie młodzieży do prawidłowego podejmowania decyzji zawodowych, a także edukacyjnych. Rozwój orientacji i poradnictwa zawodowego w Polsce możliwy jest do realizacji pod warunkiem przyjęcia założeń, które będą uwzględniały specyfikę i dorobek teoretyczny poradnictwa zawodowego, trendy europejskie, strukturę nowego systemu edukacji, a także możliwości finansowe resortu edukacji. Najważniejsze z nich przedstawiają się następująco:

1. Poradnictwo zawodowe powinno obejmować działaniami wychowawczymi całą populację dzieci i młodzieży na różnych etapach kształcenia, a szczególnie w okresie podejmowania decyzji edukacyjnych i zawodowych po ukończeniu nauki w gimnazjum, a także po ukończeniu nauki w liceum oraz w okresie podejmowania decyzji zawodowych po ukończeniu studiów wyższych.
2. W procesie orientacji zawodowej uczeń jest podmiotem oddziaływań wychowawczych, których celem jest przygotowanie do samodzielnego podejmowania kolejnych decyzji zawodowych i edukacyjnych, a po zakończeniu nauki decyzji wejścia na rynek pracy, w oparciu o sprecyzowaną ścieżkę kariery zawodowej.
3. Orientacja zawodowa, której celem jest udzielanie pomocy uczniom w podejmowaniu kolejnych decyzji edukacyjnych i zawodowych, powinna być jednym z ważniejszych zadań wychowawczych szkół różnych typów i powinna być ona „wpisana” w plan wychowawczy szkoły.
4. Proces edukacji powinien być maksymalnie wykorzystany do realizacji zadań orientacji zawodowej.
5. Orientacja zawodowa powinna być realizowana przez nauczycieli wszystkich typów szkół (w tym również wszystkich szkół zawodowych), wszystkich przedmiotów, bloków progra-

movych i ścieżek edukacyjnych, a przede wszystkim tych, w których zawarte są treści zawodoznawcze.

6. Poradnie psychologiczne wspierają działania nauczycieli różnych typów szkół w zakresie realizacji zadań orientacji zawodowej poprzez dostarczanie szkołom materiałów informacyjnych, szkolenie nauczycieli w prowadzeniu zajęć zawodoznawczych i warsztaty z młodzieżą.
7. Szkoły i poradnie mogą spełniać powierzone im zadania pod warunkiem utworzenia sprawnie działającego systemu informacji zawodowej.
8. Realizacja tych zadań wymaga zintegrowanych działań wszelkich resortów i instytucji realizujących cele poradnictwa zawodowego, w szczególności resortu pracy i spraw socjalnych. Współpraca z urzędami pracy jest warunkiem powstania komplementarnego banku informacji zawodowej¹.

Orientacja i poradnictwo zawodowe prowadzone w szkole gimnazjalnej stanowi niezwykle ważny etap przygotowania do podjęcia trafnej decyzji zawodowej i szkolnej. Bowiem uczniowie tej szkoły, nie posiadając jeszcze wystarczającej wiedzy o świecie, jak również mając trudności w dokonaniu obiektywnej samooceny zmuszeni są podejmować decyzje, które sięgają swoimi skutkami daleko w przyszłość. Dlatego też oczekują pomocy w obraniu właściwej drogi życiowej od osób dorosłych. Osoby te jednak nie mogą podejmować decyzji za nich, lecz powinny przygotować ich do wyboru zawodu jak i dalszej drogi edukacyjnej tak, aby wybór ten był w pełni dojrzały i świadomy. W związku z tym na szczeblu kształcenia gimnazjalnego uczniowie powinni poznawać różne zawody, drogi do ich zdobycia, własne preferencje zawodowe, rozwijać umiejętności adaptacyjne oraz umiejętność zdobywania informacji, jak zachować się na rynku pracy.

W podstawie programowej gimnazjum mocno usytuowane są zapisy na rzecz orientacji zawodowej realizowane przede wszystkim za pomocą przedmiotów takich jak „Wiedza o społeczeństwie”, „Technika” i „Informatyka”. Podczas całej nauki w tej szkole można wyróżnić trzy etapy tej działalności:

1. I etap – I klasa – „Uczeń poznaje różne zawody”,
2. II etap – II klasa – „Uczeń poznaje siebie”,
3. III etap – III klasa – „Kim będę – uczeń poznaje ścieżki kształcenia ponadgimnazjalnego”².

W nowym systemie edukacji działalność szkół różnych typów z zakresu orientacji zawodowej podzielona jest na etapy w zależności od wieku uczniów. Naukę w gimnazjum obejmuje III i IV spośród sześciu głównych etapów tej działalności. Etap I – wstępnej orientacji zawodowej – dotyczy dzieci klas I–III, etap II – obserwacyjny – z kolei obejmuje dzieci klas IV–VI.

Tak zwany etap III – zwany etapem orientacji zawodowej I stopnia – obejmuje klasy I–II gimnazjum. W ramach przedmiotu „Wiedza o społeczeństwie” został wyodrębniony moduł: wychowanie do aktywnego udziału w życiu społecznym. Jednym z celów edukacji w zakresie tego modułu jest wstępne przygotowanie uczniów do aktywności zawodowej i odnalezienia się na rynku pracy. W przedmiocie „Technika” efektem kształcenia powinno być określanie i ocenianie własnych mocnych cech ujawnianych w działaniach technicznych indywidualnych i zespołowych. W przedmiocie „Informatyka” zadaniem szkoły będzie wspomaganie uczniów w rozpoznawaniu ich własnych uzdolnień i zainteresowań w celu świadomego wyboru zawodu³.

¹ K. Lelińska, Orientacja i poradnictwo zawodowe w nowym systemie edukacji, w: Nowa Edukacja Zawodowa, 2000 nr 2.

² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego (Dz. U. nr 14, poz. 129).

³ Ministerstwo Edukacji Narodowej o reformie programowej – gimnazjum. Warszawa: MEN, 1999, Biblioteczka reformy, zeszyt nr 9, s. 29.

Etap IV – decyzyjny – obejmuje klasę III gimnazjum. Etap ten kończy się egzaminem, który będzie podstawą do starania się o przyjęcie do jednego z następujących typów szkół: liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego zawodowo, technikum bądź zasadniczej szkoły zawodowej. Na tym etapie dla uczniów niezdecydowanych pomocą powinny służyć poradnie psychologiczno-pedagogiczne. Ich pracownicy natomiast mają za zadanie rozwiązywanie problemów o charakterze zindywidualizowanym oraz udzielanie pomocy w wyborze dalszej drogi edukacyjnej i zawodowej osobom wymagającym specjalistycznego wsparcia (np. ze względu na ograniczenia wynikające ze stanu zdrowia, poziomu intelektualnego).

Gimnazjum stanowi teren badań dla pisanej przeze mnie rozprawy doktorskiej pod kierunkiem naukowym prof. dra hab. Zygmunta Wiatrowskiego na temat: „Działalność zawodoznawcza a świadomość wyboru kierunku dalszego kształcenia wśród uczniów gimnazjum (na przykładzie badań w województwie kujawsko-pomorskim)”.

Działalność zawodoznawcza traktowana jest tu jako działania, wykorzystujące wiedzę o zawodach oraz przygotowaniu do ich wykonywania. Oznacza to, że podstawę teoretyczną tak rozumianej działalności stanowi pojęcie szeroko rozumianego zawodoznawstwa. Głównym celem tej działalności jest wyposażanie jednostki już od najmłodszych lat w wiedzę zawodoznawczą, która powinna w znacznym stopniu pomóc w świadomym i dojrzałym wyborze przyszłego zawodu, jak również drogi do jego zdobycia. Działalność ta stanowi długotrwały, pedagogicznie uwarunkowany proces, którego uczestnikami są zarówno rodzice, nauczyciele, rówieśnicy, doradcy zawodu, jak i zainteresowani wyborem przyszłego zawodu młodzi ludzie. Analiza literatury pozwala stwierdzić, że rodzaj oddziaływania pedagogicznego w okresie przedszkolnym i szkolnym, poprzedzający systematyczne kształcenie prozawodowe i zawodowe, w którym nade wszystko chodzi o zbliżanie dzieci i młodzieży do pracy, kształtowania wiedzy o pracy oraz pozytywnego do niej stosunku, jak również o zbliżanie do świata techniki określany jest mianem wychowania i kształcenia przedzawodowego⁴. Przyjąć zatem można, że działalność zawodoznawczą stanowią będą wszelkie działania wchodzące w skład szeroko pojętego wychowania i kształcenia przedzawodowego. Będą nimi przede wszystkim te, które stanowią jednocześnie podstawowe i ogólne zadania, a zarazem szczegółowe problemy edukacji przedzawodowej, a zatem: wychowanie przez pracę, kształcenie ogólnotechniczne, a także preorientacja, orientacja szkolna i zawodowa oraz poradnictwo zawodowe. Uznać również można, iż w pewnym stopniu działania realizowane poprzez kształcenie prozawodowe, które stanowią pośrednią sytuację edukacyjną pomiędzy kształceniem przedzawodowym a kształceniem zawodowym, wchodzą w zakres działalności zawodoznawczej. Z powyższego wynika, że działalność zawodoznawcza stanowi o wiele szerszy aspekt do rozważań nad prawidłowym przygotowaniem do wyboru zawodu niż powszechnie stosowana orientacja i poradnictwo zawodowe.

Postępowanie badawcze związane z powyższą pracą ma na celu określenie, jaki wpływ ma działalność zawodoznawczą prowadzoną w gimnazjum ma poziom świadomości wyboru przyszłego kierunku kształcenia, a co za tym idzie przyszłego zawodu, wśród uczniów tych szkół. Chciałabym w szczególności określić, jaki jest stan i wartość działalności zawodoznawczej prowadzonej w gimnazjum? Jaki jest stan świadomości wyboru kierunku dalszego kształcenia u uczniów tych szkół? A także, czy istnieje zależność między stanem działalności zawodoznawczej w szkole gimnazjalnej a świadomością wyboru kierunku dalszego kształcenia przez uczniów?

Pierwszy etap moich badań miał charakter sondażowy i został przeprowadzony w miesiącu kwietniu 2002 r. za pomocą ankiety, którą zatytułowano: DALSZĄ DROGĄ EDUKACYJNĄ ABSOLWENTTÓW GIMNAZJUM. Objęły one 310 uczniów klas trzecich szkół gimnazjalnych,

⁴ Z. Wiatrowski, Podstawy pedagogiki pracy, Bydgoszcz 2000, s. 126–127.

z czego 160 stanowiły dziewczęta a 150 chłopcy. Badaniom nadano ogólny wymiar: *działalność zawodoznawcza w gimnazjum, a w tym przygotowanie młodzieży szkolnej do wyboru zawodu i dalszej drogi edukacyjnej*. Głównymi czynnikami różnicującymi dokonane wybory były: płeć oraz miejsce zamieszkania. Stąd dane rozpatrywano w dwóch podstawowych środowiskach: wielkomiejskim (129 badanych) oraz wiejskim i małomiasteczkowym (181 badanych). Do innych wyznaczników deklarowanych wyborów do określonych szkół należały również: środowisko rodzinne, warunki materialne i kulturalne rodziny, osoby doradzające ten wybór (możliwości: wybór własny, rodzice, rodzeństwo, nauczyciele, pedagog szkolny, doradca zawodu, lekarz, koleżanki i koledzy, pracownicy przychodni pedagogiczno-psychologicznej), określone aspekty własnej przyszłości (możliwości: zapewnienie dobrych zarobków, dojście do wysokiej rangi społeczno-zawodowej, możliwość wykonywania ciekawych zadań zawodowych, chęć wejścia na drogę kariery naukowej, dostosowanie do życzeń rodziców, liczenie się z realiami rzeczywistości), wyniki uczniów w nauce, przedmioty szkolne, które najbardziej interesowały uczniów, oraz te, które sprawiały im największe trudności. Poza tym uczniowie określali rangę dla stanowisk i zawodów ze względu na zarobki i prestiż zawodowy, podawali powody, dla których zdecydowali się na wybór określonej szkoły, określali swoje rzeczywiste uzdolnienia oraz oceniali ich wpływ na pracę w szkole, a także na wybór dalszej drogi edukacyjnej. Uczniowie także deklarowali przynależność do określonych kół zainteresowań na terenie szkoły i poza nią.

W części, która została poświęcona działalności zawodoznawczej w gimnazjum uczniowie określali rangę tej działalności w swojej szkole, oceniali, który rodzaj działalności zawodoznawczej okazał się im najbardziej pomocny w wyborze dalszej drogi edukacyjnej. Badania wykazały ponadto, którzy nauczyciele okazali się najbardziej pomocni w wyborze przyszłej szkoły oraz pozwoliły określić rodzaj i wpływ źródeł informacji zawodoznawczej na powyższy wybór, a także zakres wiedzy o szkole, która wybrała młodzież.

Znaczącym układem odniesienia dla powyższych badań uczyniono liczebność poszczególnych typów szkół ponadgimnazjalnych w kraju na podstawie informacji MENiS, co pozwoliło na dokonanie porównania ilości chętnych kandydatów do określonych szkół a faktycznymi możliwościami przyjęć. Ta analiza stanowiła dopiero pierwszy etap badań. Pod koniec czerwca 2002 roku (w etapie drugim) przeanalizowane zostały konkretne wybory szkół. Natomiast pod koniec września tego samego roku przeanalizowano ostateczne przyjęcia absolwentów gimnazjum do szkół ponadgimnazjalnych. To pozwoliło określić pełen wymiar i efekt działalności zawodoznawczej w szkołach gimnazjalnych.

Analiza badań skłoniła mnie do smutnej refleksji, iż uczniowie gimnazjum w momencie podejmowania jednej z najważniejszych decyzji życiowych mieli poczucie dezinformacji i dyskomfortu psychicznego. Sytuacji nie ułatwiał im fakt, iż byli pierwszymi posiadaczami świadectw szkoły, którą zrodziła reforma. Funkcjonowanie tych placówek już w pierwszych miesiącach ukazały, jak dalekie były wizje ich twórców od rzeczywistości, co potwierdziły raporty prof. Krzysztofa Konarzewskiego, wydane przez Instytut Spraw Publicznych na zlecenie MEN i Kancelarii Premiera, opisujące wszelkie mankamenty organizacyjne, programowe i kadrowe tych szkół⁵.

W toku badań została dokonana przeze mnie analiza związku między wyborem szkoły przez gimnazjalistów a osobami doradzającymi ten wybór. Badani uczniowie mieli za zadanie określić wpływ osób doradzających na wybór przyszłej szkoły poprzez dokonanie wartościowania. Obliczenia ilościowe pozwoliły uzyskać wyniki w postaci średniej wartości wyboru, które przedstawia tabela 1.

⁵ K. Konarzewski (red.), *Szkolnictwo w pierwszym roku reformy systemu oświaty*, Instytut Spraw Publicznych, Program edukacji, Warszawa 2001.

Tabela 1. Związek między wyborem szkoły przez uczniów gimnazjum a osobami doradzającymi ten wybór⁶

N = 310

osoby doradzające	wartość punktowa	średnia wyboru
wybór własny	1168	3,76
rodzice	960	3,09
rodzeństwo	536	1,72
nauczyciele	498	1,61
pedagog szkolny/doradca zawodu	415	1,34
lekarz	378	1,21
koleżanki, koledzy	585	1,89
pracownicy przychodni psych.-ped.	372	1,20
inni	367	1,18

Dane z powyższej tabeli wskazują, iż młodzież ma w przeważającej większości poczucie, że dokonuje wyboru przyszłej szkoły samodzielnie. Wypowiedź ta w ostatecznym wyniku uzyskała średnią ogólną – 3,76 (w skali 4–1). Jedynie rodzice jako osoby doradzające ten wybór uzyskały wynik (średnia ogólna – 3,09), który pozwala domniemywać, iż mają oni znaczący wpływ na decyzje edukacyjne gimnazjalistów. Silny wpływ rodziców i środowiska rodzinnego na kształtowanie się aspiracji życiowych oraz decyzji zawodowych stanowi fakt niezaprzeczalny, gdyż rodzina sama w sobie stanowi olbrzymią siłę oddziaływania, której nie da się w pełni zastąpić wpływami innych osób bądź instytucji. Niemniej jednak wpływy te w świetle przedstawionych badań wydają się zbyt małe, zwłaszcza pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych – średnia ogólna 1,21 oraz lekarzy – średnia ogólna 1,26. Stosunkowo niewielki wpływ na wybór przyszłej drogi kształcenia mają również pedagodzy szkolni i doradcy zawodu (średnia ogólna 1,36).

W związku z powyższym doniosłe znaczenie ma dokonująca się w okresie szybkich przemian społeczno-gospodarczych reforma systemu edukacji, której towarzyszą prace przygotowawcze związane z coraz bardziej realną perspektywą członkostwa w Unii Europejskiej, wymagająca stworzenia w Polsce modelu poradnictwa zawodowego, które gwarantowałoby dostępność i powszechność profesjonalnych usług doradczych na terenie szkoły. Takie też zlecenia, dotyczące profesjonalnej pomocy doradczej dla uczniów i studentów, zawierało „Memorandum Komisji Europejskiej” z roku 2000, które stosowane są w praktyce przez państwa Unii Europejskiej.

Dostępność i powszechność usług doradczych na terenie szkoły zagwarantować może jedynie szkolny doradca zawodowy. Dlatego też ważnym elementem tworzonego systemu poradnictwa zawodowego jest przygotowywana przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu koncepcja szkolnego doradcy zawodowego. Zgodnie z jej założeniami rola doradcy polegać będzie na wspieraniu działalności szkoły w rozwoju zawodowym uczniów. Zakłada się, że profesjonalna kadra doradców zawodowych w szkołach stanowić będzie pierwszy filar modelu zintegrowanego poradnictwa zawodowego. Ich obecność w placówkach szkolnych stanowić będzie korzyść nie tylko dla uczniów, którzy będą mogli uzyskać pomoc w planowaniu swojej drogi edukacyjno-zawodowej, a także dla nauczycieli, którzy uzyskają wsparcie w prowadzeniu zajęć zawodoznawczych oraz dla rodziców, którzy otrzymają informacje, mające wpływ na decyzje zawodowe ich dzieci.

⁶ Badani uczniowie mieli za zadanie określić wpływ osób doradzających wybór przyszłej szkoły poprzez dokonanie wartościowania. Uzyskane odpowiedzi zostały odpowiednio pomnożone: „TAK” razy 4, „RACZEJ TAK” razy 3, „RACZEJ NIE” razy 2 i „NIE” razy 1, a następnie zsumowano. Uzyskane wartości podzielono przez liczbę badanych osób i otrzymano średnią wartość wyboru.

Realizacja koncepcji szkolnego doradcy zawodowego koreluje z zapisami ramowego statutu publicznego gimnazjum (oraz ramowych statutów szkół ponadgimnazjalnych), które nakładają na dyrektorów i rady pedagogiczne obowiązek organizacji wewnątrzszkolnego systemu doradztwa oraz zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia. Natomiast Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dn. 07 stycznia 2003 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach tworzy podstawę prawną do zatrudnienia w szkole i placówce szkolnego doradcy zawodowego⁷.

W dotychczasowym modelu poradnictwa zawodowego główne zadania z zakresu doradztwa zawodowego dotyczące problemów podejmowania decyzji zawodowych i edukacyjnych realizowane były przede wszystkim przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne oraz poradnie specjalistyczne. Niestety szczupła obsada kadrowa jak i ograniczona dostępność do tych instytucji nie pozwalały w sposób zadowalający spełniać tych zadań. Dane liczbowe z roku szkolnego 1999/2000 przedstawione przez MENiS w „Nowej Edukacji Zawodowej” nr 2/2003 obrazują dostępność uczniów kończących różne typy szkół (podstawowe, licea ogólnokształcące, technika i szkoły równorzędne, szkoły zasadnicze oraz policealne) do konsultantów w polskich poradniach. Ponad 30 tysiącom uczniów profesjonalnej pomocy udzielić mogło około 1500 doradców zawodowych (w przeliczeniu na etaty) z poradni psychologiczno-pedagogicznych, co oznaczało przeciętnie 20 szkół na 1 etat doradcy. Powyższe dane potwierdzają przeprowadzone przeze mnie prezentowane wcześniej badania pilotażowe. Analiza wyników tych badań wykazała, że na 310 badanych gimnazjalistów 247 nie miało kontaktu z poradnią psychologiczno-pedagogiczną. Oznacza to, że tylko 20,3% młodzieży (czyli co 5) miało kontakt z wyżej wymienioną poradnią. Dane te potwierdzają uzyskane przeze mnie wyniki określające znikomy wpływ pracowników przychodni psychologiczno-pedagogicznej na wybór przyszłej szkoły przez gimnazjalistów, przedstawione w analizach z tabeli 1.

W sytuacji dużego bezrobocia w Polsce nieodzowna staje się pomoc doradców zawodowych dostępna na każdym etapie życia człowieka. W związku z powyższym słuszną wydaje się być koncepcja szkolnego doradcy zawodowego oraz jak najszybsze wprowadzenie jej do praktyki pedagogicznej.

Ciekawy aspekt przeprowadzonych przeze mnie badań stanowiła analiza związku określonych aspektów własnej przyszłości z wyborem szkoły wśród uczniów gimnazjum. Wyniki badań przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Związek określonych aspektów własnej przyszłości z wyborem szkoły

N = 310

możliwości	wartość punktowa	średnia wyboru
zapewnienie dobrych zarobków	1126	3,63
dojście do wysokiej rangi społeczno-zawodowej	943	3,04
możliwość wykonywania ciekawych zadań zawodowych	1037	3,34
chęć wejścia na drogę kariery naukowej	721	2,32
dostosowanie do życzeń rodziców	568	1,83
liczenie się z realiami rzeczywistości	946	3,05
inne	356	1,15

⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 stycznia 2003 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U.nr 11, poz. 114).

Wyniki z powyższej tabeli wskazują na to, że młodzież gimnazjalna łączy wybór przyszłej szkoły głównie z możliwością zapewnienia dobrych zarobków w przyszłej pracy. Ta odpowiedź osiągnęła najwyższą średnią ogólną – 3,63. Fakt ten dowodzi, że aspekt materialny wykonywanej pracy miał i ma do tej pory ogromne znaczenie. Większość młodych ludzi decyduje się na wybór określonego zawodu głównie ze względów zarobkowych, spychając osobiste preferencje na plan dalszy. Z drugiej strony jednak, dla uczniów gimnazjum duże znaczenie ma możliwość wykonywania ciekawych zadań zawodowych. Tej możliwości nadano rangę drugą, przy średniej ogólnej – 3,31. Wypowiedź ta budzi nadzieje, że dla współczesnej młodzieży możliwość wykonywania ciekawej pracy jest równie ważna, jak wysokość zarobków.

Istotny wpływ na wybór przyszłej szkoły ma dla badanych uczniów liczenie się z realiami rzeczywistości (możliwość ta osiągnęła średnią ogólną – 3,05). Naturalne jest, że w dobie wysokiego bezrobocia młodzi ludzie szukają jak najbardziej optymalnej drogi do zdobycia nie tylko zawodu, ale i samej pracy.

W toku przeprowadzonych badań wykazano niestety, iż uczniowie szkół gimnazjalnych mają trudności w dokonaniu obiektywnej samooceny. Cechą charakterystyczną badanej młodzieży było to, iż duża grupa dziewcząt (ok. 40%) i zdecydowana większość chłopców (ok. 70%) nie należała do żadnych kół zainteresowań. Spośród tych, którzy zadeklarowali przynależność do określonych kół, większość należała tylko na terenie szkoły, z tym że wówczas do kilku kół zainteresowań jednocześnie (średnio 2,3). Dane te wskazują na to, iż większość uczniów nie miała ukształtowanych zainteresowań, a wśród pozostałych zainteresowania koncentrowały się przede wszystkim wokół sportu oraz kół językowych (w dominacji z językiem angielskim). Można domniemywać, że zainteresowanie językiem obcym poddyktowane było bardziej koniecznością i wymogami współczesnego kształcenia niż osobistym zamiłowaniem. Podobne trudności uczniowie gimnazjum mieli z określeniem swoich rzeczywistych uzdolnień oraz oceną ich wpływu na pracę w szkole, a także na wybór dalszej drogi edukacyjnej. Wśród badanych dziewcząt jedynie 15%, a wśród chłopców zaledwie 13,3%, określiło swoje uzdolnienia. Oznacza to, że większość ankietowanej młodzieży nie posiadała umiejętności oceny swoich uzdolnień. Ukształtowanie realistycznej samooceny wśród uczniów jest ważnym elementem procesu przygotowania do wyboru zawodu i przyszłej szkoły. Brak umiejętności prawidłowej oceny swoich zainteresowań i uzdolnień, które stanowią właśnie główne elementy samooceny ucznia utrudnia mu podjęcie decyzji zawodowej i przyczynia się do jej podejmowania pod wpływem czynników drugorzędnych.

Przeprowadzone przeze mnie badania pilotażowe wykazały również, że stosunkowo niewielka grupa gimnazjalistów posiadała dostateczną wiedzę na temat wybranej przez siebie szkoły. Najwięcej z nich potrafiło określić, jaki jest poziom nauczania w przyszłej szkole (29,7%). Jedynie 17,7% z nich wiedziało, jakie wybrana szkoła daje wykształcenie, a 11,0% uważało, iż potrafi określić jej miejsce w rankingu innych szkół. Tak niski poziom wiedzy wśród gimnazjalistów na temat przyszłej szkoły pozwolił domniemywać, że wybór ten był mało przemyślany i niejednokrotnie miał charakter przypadkowy.

Mimo iż niewielu spośród ankietowanych gimnazjalistów wypowiedziało swoje uwagi na temat swojej dalszej drogi edukacyjnej, zasługują one na wnikliwą analizę oraz zastosowanie podczas wdrażania zmian do praktyki pedagogicznej. Do najczęściej powtarzających się uwag należały: brak kompetentnych informacji o wybranych szkołach i częste zmiany w regulaminie rekrutacji, brak pewności dostania się do wybranej szkoły, brak możliwości lepszego poznania wybranej szkoły, uczucie otrzymania zbyt słabego przygotowania do egzaminów końcowych, uczucie pokrzywdzenia w związku z reformą oświaty, zbyt późno oferowana pomoc w wyborze szkoły.

Powyższe dane stanowią jedynie skromny fragment opracowanych przeze mnie wyników badań. Wskazują one na konieczność przeprowadzenia bardziej dogłębnych analiz dotyczących prowadzenia działalności zawodoznawczej w szkołach gimnazjalnych.

Kolejny etap badań polegał będzie na weryfikacji otrzymanych danych za pomocą następujących metod badawczych:

- testu wiadomości i nastawień na temat: *przyszłego zawodu i szkoły ponadgimnazjalnej*, który pozwoli określić poziom wiedzy młodzieży na temat wybranego przez siebie zawodu oraz przyszłej drogi edukacyjnej;
- studium indywidualnego przypadku, które ma na celu uprawdopodobnienie oraz poszerzenie wypowiedzi ankietowych, a także ukazanie przyczyn oraz szerszego kontekstu środowiskowego i społecznego dokonywanych wyborów zawodowych;
- metody badania dokumentacji i wytworów – polegający na analizie stanu udokumentowania działalności zawodoznawczej w szkołach gimnazjalnych;
- metody obserwacji (pośredniej i uczestniczącej) w celu określenia stosunku uczniów gimnazjum do samego siebie, do działalności zawodoznawczej prowadzonej w jego środowisku, stosunku do ludzi pracujących na różnych stanowiskach oraz ich wytworów pracy, nastawienia wobec problematyki związanej z przyszłym zawodem oraz określenia oczekiwań ucznia wobec przyszłej pracy.

Dogłębna analiza, wnikanie w głąb zagadnień i problemów związanych z działalnością zawodoznawczą prowadzoną w szkołach gimnazjalnych oraz ich wpływu na poziom świadomości wyboru kierunku dalszego kształcenia, a także przyszłego zawodu wśród uczniów stanowić będzie trzeci etap prowadzonych przez mnie badań oraz umożliwi ocenę wartości dokonywanych wyborów zawodowych przez młodzież gimnazjalną w kontekście dalszej edukacji. Pozwoli to na ocenę realnego stanu działalności zawodoznawczej w stosunku do założeń w zakresie orientacji i poradnictwa zawodowego w nowym systemie edukacji oraz poziom ich realizacji.